

de folkens orättrådighet och våldsamhet. Se på engelska folket i Irland, på det tyska i Posen och Schlesvig, i Elsass-Lothringen förfares väl nu mildare; men målet är detsamma – assimilation obarmhertig assimilation. Skall väl Finland undgå den hårda dagen? Historien ger ingen förhoppning härom. Må den blott icke komma, förrän den stora omskapningen försiggått, förrän den här träffar på en enig nation. Dokumenter äro goda att hafva och framhålla. Men det är gammal sanning, att ett fredsinstrument något gäller, endast om det stödes af ett godt krigsinstrument. Och äfven om båda finnas, är en kraftig, lefvande nationalanda förmer, än båda. Så mycket mera är denna anda den upprätthållande, der det krigiska försvaret är omöjligt. *Den* kan böjas, men icke brytas, och en förvånad efterverld skall *se* densamma såsom en andeuppenbarelse uppdyka ur jorden, antagande en ny gestalt; men i sig den samma oföränderliga anda, som skapat nationens lif genom seklerna.

J. V. S.

232 FÖRKLARINGAR AF J. V. S.

Morgonbladet n:o 21 och 25, 27.I och 1.II 1881

I.

I Morgonbladet n:o 298 för den 22 dec. 1880 lästes en uppsats: »De Liberala idéerna» af den ärade signaturen A. M. En del af uppsatsen afser direkt min person och min ringa offentliga verksamhet. Hvarje yttrande om denna del från min sida vore taktlöst. Äfven om jag ville frånsäga mig hvarje grand af de förtjenster, mig deri tilläggas, vore detta lika oskickligt. Min tystnad bekräftar derföre ingenting deri och innebär intet samtycke.

Men i uppsatsen antydas vissa förhållanden på ett sätt, som kunde missleda. Ett par omständigheter omtalas i ordalag, som synas utvisa, att förf. icke känt rätta sammanhanget. Och emedan detta kan leda till missuppfattning af data, som angå landets offentliga angelägenheter, och underlåtenhet från min sida att lemna nödiga upplysningar, isynnerhet der det varit min skyldighet att känna rätta förhållandet, kunde tydas såsom en bekräftelse, samt jag i annat verkligen varit i tillfälle att få säker underrättelse, anser jag det för pligt, att offentligen meddela ett par förklaringar.

Förf. kommer äfven att tala om kallelsen till landtdagen 1863 och om Hans Majestäts frontal vid samma landtdag.

Jag tillåter mig till en början öfverhufvud erinra, att det för landet gagneliga eller skadliga inflytande, som landets embetsmän kunna utöfva, städse måste vara mest afgörande från de mäns sida, hvilka stå thronen närmast.

Vill man alltså lära känna, hvilka de män varit, som främst medverkat till det för landet glädjande och gagneliga, som sedan 1861 tillfallit detsamma, så behöfver man blott söka upplysning i statskalendern. Ty näst Monarkens egna upphöjda tänkesätt, ädla vilja och den välvilja, hvarmed han städse omfattat vårt land, måste väl de män, som då stodo tronen närmast, hafva haft tillfälle att medverka till allt det goda, som under förra hälften af 60-talet kom Finland till del.

Jag räknar till dessa män icke blott ministerstatssekreteraren och hans adjoint, utan äfven Finlands dåvarande generalguvernör, baron

Rokassovsky. Jag har haft ett kuriöst tillfälle att se prof på den synnerliga omsorg, hvarmed grefve Armfelt sökte tillförsäkra sig generalguvernörens understöd. Det var här i Finland jag en gång skickades till generalguvernören kl. 11 på qvällen, för att få bekräftelse på hans redan tidigare gifna löfte att förorda en åtgärd, som skulle komma till föredragning. Särskilda omständigheter gjorde uppdraget något besvärande. Den gamla herrn hade nyss hemkommit och för första gången på dagen fått, befriad från uniformen, sätta sig i sin länstol med den kära cigarren i munnen; och han visade äfven litet humör öfver att midt i natten affordras bekräftelse på ett redan gifvet löfte. Det såg ut, som skulle han menat: ja så, det erfordras ett vittne. Hans vanliga godsinnhet tog dock öfverhand, så att jag ögonblickligen kunde befria honom från min närvaro och följande morgon kl. 8 till grefven återbära ett gynnsamt svar. 10

Baron Rokassovsky var en god rysk patriot. Men han syntes verkligen hysa den öfvertygelsen, att Rysslands fördel i detta land bäst främjades derigenom, att finnarne gjordes belåtna med den förening, till hvilken historiska öden hade fört dem, och hans loyauté bjöd honom att söka bibehålla och om möjligt ännu höja den tacksamhet och tillgifvenhet mot Monarken, han här fann vara rådande. Han var dessutom en hjertegod man, som fann sin glädje i att se människorna lyckliga. Säkert bidrog också hans fru icke litet till den goda stämningens underhållande. Generalguvernörshotellet blef under hennes styrelse så gästfritt och lysande, som det hvarken förr eller senare varit. Middagsmåltider, soireer och baler jagade under vintern hvarandra.¹ Oegennyttiga som både herre och fru voro, begärdes ingen förhöjning i gaget; och baron Rokassovsky lemnade Finland säkert med en betydlig lucka, gjord i familjens förmögenhet. Under dessa förhållanden voro både baronen sjelf och familjen i öfrigt verkligen afhållna. 20 30

Men det var den intima samstämmigheten mellan de tre högt uppsatta männen, som från 1860 till 1868 åtminstone verkade utomordentligt välgörande för landet. Antalet af ärenden, som utgingo från S:t Petersburg, var i denna reformernas tid icke ringa Skiljaktighet i meningar torde sällan förekommit. Men baron Stjernvall-Walléen syntes dock tidt och ofta här i Helsingfors – jag antager det – för muntliga meddelanden. Hemställanden och yttranden från K. Senaten behöfde föga någonsin befara att möta klippor på vägen. Men tyvärr åstadkom då, såsom alltid efter baron v. Haartmans tid, bristande samstämmighet i Senaten stundom motgångar. Denna sak skulle förtjena sitt eget kapitel. Skulle en sådan samstämmighet finnas, vore mycket annorlunda bestäldt än det nu är. När en sådan konstellation, som den af oss antydda, skall återkomma, är osäkert och än osäkrare, när den åter skall tjena en så oskrymtad patriotism, ett så liberalt tänkesätt. När jag talar om denna lyckliga tid, bör jag icke glömma ett namn, som väl icke framstod i främsta raden, men hvars bärare hade betydligt inflytande och verkade mycket godt, nemligen senator af Brunés, då ledamot i komitén i S:t Petersburg. Han hade tjenat sig upp i senaten, var sedan tullöfverdirektör. Inkallad i senaten, var han grefve Berg's sjelfskrifna följeslagare på dennes täta resor kring landet och hade som sådan rikt tillfälle att lära känna land och folk. 40 50

¹ Bjudningarna sträckte sig till alla samhällsklasser, universitets- och andra lärare, underordnade tjänstemän, handlande, t. o. m. handverkare voro ständiga gäster, studenterna sjelfskrifna.

Han var derföre rik på kunskaper, samlade både genom studier och erfarenhet, och befann sig i en ställning, i hvilken de kommo landet tillgodo.

Att baron Rokassovsky icke var någon initiativets man, torde vara allmänt känt. Osäkrare lär man vara, hvilken rol i detta hänseende som tillkom grefve Armfelt. Men det är icke att nedsätta grefvens stora förtjenster att säga, att han i allmänhet icke häri hade sin starkaste sida. Grefven såges haft sina politiska sympatier från tidigaste ungdom, då han under en vistelse i England, rättare vid universitetet i Edinburg, kom i förbindelse med notabla whigfamiljer och särskildt skall hafva ingått en intimare förbindelse med den, sedermera såsom lord Russel, berömda Engelska whigpartiets ledare. Förbindelsen skall sedermera underhållits genom en mångårig korrespondens, hvilken, såsom mången dylik från ungdomsåren ärfd, dock efter hand lærer afstannat. Af alla, som lärt närmare känna förhållandena, intygas, att grefve Armfelt med påfallande lugn och betänksamhet pröfvade hvarje väckt förslag, men att hos honom jemte afvägandet af förslagens värde i sig sjelft undersökandet af möjligheten att genomföra detsamma intog en lika viktig plats. För den praktiska statsmannen voro toma deklamationer munväder, och misslyckade rusningar en fara för framtida inflytande. Men hade grefven en gång åtagit sig en saks genomförande, då kunde man anse den för en vunnen sak. Tålmod måste man dock hafva. Han kände det väl, att hvarje dag har en morgondag, och att ett folks lifstid är lång, så att i dess lopp någon dag förr eller senare är betydelslös. Omsorgsfullt skall han hafva följt den föreskrift, som grefve Berg uttryckte med frasen: »Man darf Seine Majestät nicht brüskiren»! Mötte vid en föredragning någon betänklighet, hade han genast till hands förslaget att infordra komiténs yttrande eller att uppskjuta afgörandet till en annan gång – eller kanske någon annan utväg, endast ett omedelbart förkastande afböjdes.

Hvar nu i den korrt skildrade kretsen initiativet egentligen fanns, det må öfverlemnas åt läsarens afgörande. Jag kan endast säga, att hvad här i denna fråga blifvit antydt, hvilar på säker sakkänedom, väl icke i allt dokumenterad – ty sådant kan i sådana saker icke alltid ifrågakomma – men i hufvudsak egande äfven detta stöd. Jag vet väl, att för den stora pluraliteten i landet förhållandet varit fullkomligt okänt; och hvad här nu säges torde derföre af mången fattas endast såsom mera eller mindre sannolikt. Detta må också vara likgiltigt. Det sagda skall kvarstå såsom en protest mot de nedsättnings- och nedsvärtningsförsök, hvilka från känt håll låtit höra sig. En man, om hvilken man kanske anar, att han haft något att skaffa med Nådiga förordningen från Tavastehus 1863, kan på det hållet icke vänta pris. Men af finska folket skall hans namn i tacksamt minne bevaras. Framtiden skall upplysa, hvad ännu måste förblifva dunkelt.

Man har i dessa dagar talat hvarjehanda om Ministerstatssekreterare-embetet och om framtiden. Bland requisita hos en sådan man synes man såsom vanligt hafva glömt det väsentligaste. Komitén i S:t Petersburg må omstöpas, eller man må eljest vidtaga hvilka åtgärder man behagar, det kvarstår dock alltid, att Ministerstatssekreteraren aldrig kan undgå att nödgas i enrum uttala sin personliga öfvertygelse i de för landet viktigaste ärenden och med föranledande häraf om sinnesstämningen och önskningarne med afseende å det ena eller andra systemets införande eller vidhållande i allmänhet. Att vid dylika tillfällen Ministerstatssekreteraren så tiger och så talar, som skulle hvarje hans ord höras af hela landet, ehuru de kanske i all tid skola

förblifva en hemlighet – detta är den stora, vigtiga fordran, som på denna höga embetsman bör främst ställas, ja man kan säga den är den enda fordran af vigt. Ty sakkäntedom har en man i hans ställning lätt att förskaffa sig. De pålitligaste utlåtanden i hvarje sak, som landet kan bestå sig, stå honom lätt till buds, och han har lika lätt att framlägga dessa såsom den säkraste ledning. Men den upphöjda heders- och rättsskänsla, som bjuder honom att aldrig säga ett ord, som icke kan få åhöras af hela världen – den är tyvärr en sällsynt gäst i denna snöda värld. Att den tillhört de båda utmärkta män i sagda ställning, om hvilka här talats, är min fasta öfvertygelse, och jag har för resten aldrig hört någon annan öfvertygelse angående dem yttras. Men bland de nya namn, som blifvit nämnda, har jag icke hört något, egnadt att framkalla en sådan tillit. 10

Man har t. ex. sagt, och med rätta, att den, som känner Wiborgs län, ännu icke derigenom känner Finland. Det sekel, under hvilket denna landsdel var skild från vårt land, har i sjelfva verket påtryckt densamma en för oss fremmande pregel icke blott i yttre måtto, utan äfven i politiskt åskådningssätt, i offentlig moral och samhällslif, som de sedan förflutna 60 åren icke förmått utplåna eller utjemna. Detta hindrar icke den bildade samhällsklassen derstädes att vara, hvad den verkligen är, utmärkt honorabel, flärdlös, vänlig, ordentlig och i sina enskilda affärer rangerad. Önskligt nog vore, att vi på denna sidan Kymmene skulle ega ett lika mått af dessa samhällsdygder. Men dess politiska ståndpunkt röjer en benägenhet att låta udda vara jemnt, som kanske kunde betecknas med den kända frasen: »hvad skall man göra's»? Man spörjer i öfverensstämmelse härmed derifrån föga deltagande och verksamhet för något som helst företag för det allmänna bästa. Att på en sådan botten icke kan med full säkerhet byggas det endast utsökta karakterer tillkommande förtroende, hvarom ofvan talats, torde icke vara ett vågadt omdöme. 20 30

Den lyckliga tid, som i det föregående tecknats, skulle icke länge fortfara. Polska upproret hade i Ryssland uppkallat det slaviska partiet, och den Katkowska Moskwatidningen hade blifvit en statsmakt. Som känt, yrkade partiet icke blott Polens tillintetgörande och förryskande, utan äfven de öfriga gränsmarkerna skulle få göra Polen sällskap. Om baron Rokassowsky ingick i någon öppen förbindelse med partiet, må lemnas derhän. Men säkert är, att hans tänkesätt förändrades, och att han slutligen öppet ogillade, hvad numera han likasom hans meningsfränder i Ryssland ansågo för våra separatistiska sträfvanden. Han hade väl t. ex. aldrig rätt insett myntreformens behöflighet för Finland, men hade dock städse understödt densamma. Först 1865 slog han äfven i denna fråga om¹. Föga nog torde baron Rokassowsky gått till botten med partiets läror. Men säkert är, att han, ehuru han ännu i de flesta fall lät udda vara jemnt, numera ansåg de åt Finland gjorda koncessionerna hafva ledt till en för Ryssland skadlig separatism. Att han slutligen 1867 vågade sig på att öppet åstadkomma en brytning med hittills följda liberala system, måste med kännedom om hans lynne förvåna. Utan instigation och utsigt till understöd från inflytelserik rysk sida, kan det icke hafva skett. Att försöket gendrefs, 40 50

¹ Sedna reformen skett, märktes just ingen skildna i hans vänlighet, ehuru han nog fått höra skarp sanning äfven inför samlad Komité i S:t Petersburg. Leende sade han. »Jag skall säga er, hvem som vinner på reformen! Jo, herrarna der i S:t Petersburg och jag, när jag reser dit». – Och Hans Majestät» – tillade jag (nämligen på kejs. handkassan). Detta roade honom mycket, och han lofvade vid tillfälle frambara det.

var visserligen en lycka för landet. Men hans afgång var det oakadt i min tanke en verklig olycka – ehuru kanske ohjelpig.

En särskild omständighet torde möjligen bidragit. Hvarje inblandning och hvarje vrängt utlåtande i petersburger kretsarne skall furst Menschikoff hafva afböjt och nedtystat med orden: »Jag ansvarar för Finland – endast jag!» Grefve Berg bragte det en tid derhän, att de ryska tidningarna icke ens fingo tala om, att ett Finland existerade. Baron Rokassowsky hade icke sina företrädares anseende och inflytande. De våra i S:t Petersburg ansågo sig derföre stå utan skydd mot den storm, som nu hade uppväxt.¹

Nu inträdde en ny tid. Historien skall döma den. Allt skulle i början vara väl. Men det visade sig snart, att det initiativ, som hittills hade förstått att göra sig gällande, var förlamad, och det har så förblifvit.

När nu, för att från denna anticipation återgå till 1863, sådana dokumenter skola utfärdas, som landtdagskallelsen och trontalet, är det väl klart, att Monarken endast föreskrifver, hvad de skola innehålla, samt granskar det förslag till ordalydelsen, som honom förelägges.² Isynnerhet ett throntal, som Monarken sjelf skall framsäga, är en delikat sak, och affattandet torde väl icke öfverlåtits åt någon annan, än dem, som haft det höga förtroendet att tagas till råds i afseende på innehåll, d. ä., såsom i det föregående blifvit utlagdt, åt de män, hvilka stodo thronen närmast. A. M:s antydningar böra alltså rättas i öfverensstämmelse härmed, och torde han inse lämpligheten af att icke möjligen af det här sagda taga sig anledning att insistera.

Förklaring i ett par andra punkter skall följa.

(n:o 25)

2.

En annan punkt, som A. M. äfven vidrört, är frågan om upphofvet till tryckfrihetslagen.

Hade hr A. M. gifvit närmare akt på det sammanhang, i hvilket befallningen om nedsättandet af kommitén för censurförfattningarnes omarbetande utgick, skulle han kanske icke misstagit sig på initiativet äfven i denna fråga. Det skedde nemligen i omedelbart sammanhang med grefve Berg's afgång från och baron Rokasowskys tillträdande till generalguvernörsplatsen.

Pressens frihet har i landet städse egt ett så stort antal vänner, att motståndarena kunnat räknas till undantagen. I en tid, då man sökte utleta, hvad som främst behöfde reformeras i landets institutioner, och hvilka önskningsmål förnämligast lågo dess invånare om hjertat, för att i en liberal anda föreslå reformerna och gå önskningarna till möte, var det sannerligen icke svårt att hitta på pressfriheten; och om någon instigation härvid varit behöflig, kunde den väl komma från hundrade håll. Jag hörde en dåvarande censor med mycken ifver för hvem helst, som gittade lyssna till hans släta ord, försäkra, att det varit just han, som föranledt komiténs nedsättande.

Historien om min *möjliga* delaktighet häri är mycket enkel. Jag skref för Litteraturbladet en artikel, som hufvudsakligen åsyftade att visa, att, sedan det dåmera var bestämdt, att januariutskottet skulle komma att yttra sig endast öfver k. senatens förslag till landtdagsfrågor, och

¹ Olyckligast var senator af B. som hade fallenhet att se farorna med förstoringsglas.

² Med full trovärdighet uppgafs det likväl, att det så utmärkt ädelt tänkta och skönt uttryckta stycket i 1863 års trontal, från och med orden: »I kännen Mina tänkesätt» o. s. v. härrör från Monarkens egen hand.

vid den stora offentlighet, hela denna procedyr skulle erhålla, utskottets sammanträdande nödvändigtvis måste snart komma att åtföljas af landtdag. Censor hade öfverlemnadt frågan om imprimatur till grefvens afgörande, såsom han i grefvens närvaro artigt, men kanske än mera politiskt försäkrade, emedan han icke tilltrorde sig att på eget bevåg besluta angående ett sådant blad som Litteraturbladet. Jag kallades till grefven. Han hade fått sig artikeln i tysk öfversättning, och i denna hade han med rödt bläck vidtagit ändringar i långa banor, hvilka helt och hållet förvände artikeln's syfte. Det var dessa ändringar, jag nu skulle påtaga mig. Det behöfdes icke lång öfverläggning, för att bestämdt förklara, att jag icke gick in härpå. Jag sade spottskt: »Stryk artikeln, så slipper ni den». Jag visste väl, hvad jag i sådant fall hade att göra. Men derpå ville grefven åter till intet pris ingå. En lång parlamentering uppstod. Han sade sig fullt erkänna sanningen deraf, att landtdag måste följa – men »Man darf Seine Majestät nicht brüskiren»! Det var nemligen vid detta tillfälle denna fras framkom. Slutet blef, att jag måste gå in på att hemtaga grefvens elaborat och närmare fundera på saken till morgondagen. Verkligen ingick jag också då på ett par ändringar af uttryck, som kunde anses vara för mycket bryskerande. Men härmed var grefven icke nöjd, och slutet blef, att artikeln icke fick tryckas. Jag hade glömt medtaga tyska öfversättningen och erinrades, då jag afskedade mig, härom. Jag lofvade genast sända den. Men härmed var grefven icke nöjd, försäkrande, att han hade öfverflöd på budbärare, följde mig ut i farstun och beordrade en kosack att vara ung följaktig. Å min sida kunde afskedet icke vara mycket vänligt. Men grefvens vänlighet var oförändrad. Upprepadt bad han mig besöka sig »recht oft»! Så skildes vi, och jag återsåg honom aldrig mera. Städs förblef jag honom tacksam för det goda, han verkligen varmt ville verka för vårt land – och äfven för den utmärkta välvilja, han alltid hade bevisat mig¹. Den gaf mig tillfälle att i många ärenden yttra en mening, icke alltid utan påföljd. Men nog stannade det också vid: »Jag respekterar er åsigt, men ni bör äfven respektera min».

Grefve Berg var icke af princip illiberal. Han hade alltför mycket både af insigt och hufvud, för att framkomma med den visheten, att »folken äro barn, som icke förstå sitt eget bästa; de måste föras i ledband». Han erkände också villigt pressfrihetens goda sidor². Men

¹ Det var i stället för denna strukna artikel, jag sedan i hast skref en annan, för hvilken man rusade öfver mig med vilddjurs ilska och förklarade mig för fäderneslandsförrädare. I denna stund vet jag icke, att så skedde af annan anledning, än att jag främst talade om freden i Fredrikshamn, sägande, att Sverige i den afträdde Finland som en »provins», och först derefter om Borgå landtdag m. m. Det förra var väl i sak riktigt, men till ordalaget, såsom jag sedermera fann, inexact. Ty i fredsslutet afträdde icke Finland, utan vissa uppräknade län. Freden nämnde jag, emedan jag alltid harmats öfver, att man från svensk sida icke gjorde något förbehåll Finland till fromma. Fordran var dock obehörig, såsom jag nu lärt mig inse. Ty 1:o kunde man från rysk sida icke tillåta Sverige någon inblandning i Finlands affärer och 2:o icke lämpligen från svensk sida intercedera för ett land, som hade affallit från sin lagliga regering och svurit fienden trohetsed, ännu under pågående krig.

Minnest af den nationalbelöning, mig då af den bildade klassen i landet tilldelades, skall följa mig till grafvens rand. Det har icke berott af mig, att denna troligen kommer att grävas i Finlands jord.

² Den bekanta prof. Dietrichson utgaf efter ett besök härstädes en pamflett, i hvilken han utmånglar en osanning som troligen hans vänner i Dagbladspartiet hade matat i honom. Han berättar, att jag vid en middag hos greve Berg prisat vår stora tryckfrihet. Förhållandet var, att en baron Ungern-Sternberg, som före

här i landet betraktade han den endast ur synpunkten af de röster i den ryska pressen, som våra tidningars uppträdande kunde frammana. Och om det har sin grund, såsom för säkert uppgifvits, att han utverkat, att tidningarna i Ryssland icke fingo säga något om Finland, så torde han väl varit bunden genom motlöften. Hans stora fel var, att han personligen befattade sig med censuren. När man anmärkte härom, slog han bort saken med försäkran, att det var högst sällan han tillfrågades; och det måste blifva dervid.

10 Då han nu lät stryka artikeln i Litteraturbladet, förstod jag mycket väl, hvar skon klämde. Jag kände hans ställning till januariuskottets tillkomst. Det var naturligt, att han ogera såg, att något publicerades till försvar för detsamma. Men jag kände också personer, som önskade, att så skedde, och hvilkas sträfvanden glädde mig. Jag skickade derföre artikeln genast till S:t Petersburg, för att om möjligt utverka tillstånd till dess tryckning. Veckor förgingo utan underrättelse, tills jag fick emottaga ett bref, skrivet troligen samma dag generalguvernörsombytet skedde, med underrättelse om denna vexling och, om tillstånd att trycka artikeln, samt att en komité skulle tillsättas för revision af censurförfattningarne, i hvilken jag skulle blifva ledamot. Detta är allt.
20 Och det kunde icke hafva mycket att betyda. Jag vill blott tillägga, att komitén genom omröstning beslöt utarbete förslag till en presslag. Jag stod nu i förhållanden, som gafvo äfven mig tillfälle medverka dertill, att denna afvikelse från instruktionen godkändes. Men man torde nog erinra sig, huru hårdt det slutliga afgörandet satt, så att med lagen dröjde öfver ett år, efter det propositionen var af landtdagen antagen.

Man har berättat mig, att Dagbladet nyligen skall hafva uppvärmt den för något år tillbaka af professor Montgommery formulerade oblyga fordran, att jag 1867 bort taga afsked, emedan herrarne, en del afsigtligt, en annan del af inskränkthet gjorde af med presslagen.
30 Uppsatsen har jag aldrig sett, talar derföre blott om, hvad jag hört. Derföre att herrarne tillintetgjorde en frihet, för hvilken jag efter förmåga arbetat, tvärtemot mina varningar, för att icke säga, mina böner, derföre hade jag bordt taga afsked? Jag hade då väl åtminstone bordt tillhöra partiet. Men med dess skråderande, ofruktbara liberalism har jag aldrig haft någon gemenskap. Icke heller deltog jag i dess attentat mot tryckeriheten. För att inbilla sig, att man skulle kunnat rubba en ställning, som intet inflytande förmår rubba, eller ens

40 middagen hade hållit ett föredrag om jernvägarne i Nordamerika vid densamma föreslog grefvens skäl och i sitt tal gaf tidningspressen några slängar. Jag tog mig friheten säga några ord om gagnet af en friare press. Vårt samtal var icke långt, och vid dess slut sade grefven: »Ni måste dock medge, att pressen i Finland nu är friare, än före min tid». Härtill jakade jag sanningsenligt – ehuruval saken hade sin allmänna orsak i vexlingen 1855. »Und es wird immer besser werden» – tillade han. Häraf är nu hr D:s osanning hopsmidd.

En annan dylik debiterar han ur egen fatatur – afsigtligt eller oafsigtligt, det är mig likgiltigt.

Hr D. höll här en rolig föreläsning om teaterslagsmålen i Kristiania. Hemkommen från afhörandet, fick jag mottaga en beskickning, som bad mig öfvervara en sexa för hr D. Bland värdarna befann sig en bondson, Manninen, som här skulle studera kemi och blifva agronom. Slutade sin bana tidigt och mera illa. Han höll ett svassande tal för tryckfriheten – på finska. Jag satt bredvid hr D. och tolkade talet, för honom, tilläggande: »Ni hör att vi åtminstone icke sakna *ta*lfrihet. Häraf har hr D. behagat koka ihop osanningen, att jag äfven vid detta tillfälle för honom prisade vår stora tryckfrihet. Eufalden att mena sig hos läsare i Finland finna tro på sådana dumma lögner derhän. Men hvarföre ansåg äfven hr D. sig kallad att göra mig till deras föremål? Min tillvaro har alltid generat herrar hel- och halfskandinaver – af den simplare

bibringa någon förmodad *causa mali* en dementi, dertill fordrades en så grof okunnighet om förhållandena och en så väldig portion af inbilskhet, att de söka sin like.

Numera anser icke heller jag det för omöjligt, att en presslag kunde blifva likställd med allmän lag. Kanske vore det dock försigtigt att ännu vänta, tills erfaras får, hvad i Ryssland i saken sker, och kanske till dess klandret hunnit vexa, i händelse steget der uttages alltför kort. Öfverhufvud är dock ställningen En annan dylik debiterar han ur egen fatatur – afsigtligt eller oafsigtligt, det är mig likgiltigt.

Hr D. höll här en rolig föreläsning om teaterslagsmålen i Kristiania. Hemkommen från nu gynnsam. Herrarne kunna ju försöka. Det synes, som om partiet skulle hafva någon svekoman i kikaren för en hög post. Det är ju ett godt tillfälle. Men bedrifves saken med samma grofva oskicklighet som vid tidigare tillfälle, kommer den nog att lida.

En tredje punkt är frågan om myntreformen. A. M. synes hafva en oriktig föreställning om, huru det i sådana ärenden tillgår. Senaten, i detta fall dess Ekonomie Departementet är nödvändigtvis medveten om hvarje steg, som tages. Och äfven om någon koncession vunnits genom preliminär underhandling, framträder denna snart i ett dokument. Slutligen: det är en hederspligt för en ledamot i en styrelse att hålla denna *au courant*, till och med om saken i den räknar motståndare. Om någon hemlighetsfullhet kan derföre icke blifva fråga, ehuru intet utbasuneras på torgen.

Omständigheterna kunna dock stundom tvinga till handling på egen hand. Sådant var t. ex. förhållandet i denna sak, då ryska metalliska silfverrubeln, icke finska marken, såsom redan stadgadt var, gjordes till landets gällande mynt. Det låter nog förunderligt att säga, att denna punkt blef ett Columbi ägg. Myntreformen var ett arf från baron Langenskiöld, hvilket det för efterträdaren var en samvetspligt att vårda och förkofra. Men alltifrån frågans första väckande förekom i handlingarne intet enda ord om metalliska rubelns blifvande ställning. Och likväl var det stadgandet härom, som afgjorde frågan; ty då Finland hade samma mynt som kejsardömet, kunde icke vidare talas om separatism. Men så blind kan menniskan vara, att jag insåg, rättare: hittade på denna enkla sak först en qväll i december 1864. Det var i S:t Petersburg. Den stämde genast Rikskonseljens ekonomiska afdelning, der frågan nu skulle handläggas, till dennes förmon. Minsta dröjsmål var en fara, och saken måste beslutas utan K. Senatens hörande – ett under alla förhållanden högst origtigt förfarande – nemligen från en ledamots sida.

Tilläggas kan dock, att skriket om separatismen först efterhand hade tillvuxit, och att alltså först nu nöden tvingade att uppsöka utvägar till dess nedtystande. Hvem som här främst stödde saken, representerade den i rikskonseljen och åstadkom återtagandet af der förelagda vilkor – torde icke heller behöfva nämnas. Tillåtet är dock kanske nämna, attonseljens Höga ordförande med mycken klarhet ådagalade rättvisan af Finlands begäran och behovet af reformen för det af många missvexter lidande landet.

Herr A. M. menar, att reformens möjliga misslyckande skulle gjort bekymmer. Icke ett ögonblick, ifall fråga är om sjelfva operationen. Vid Finska bankens dåvarande ställning kunde denna absolut icke misslyckas. Men för åtgärden låg nog misslyckandet nära; och detta hade varit tillräckligt nog för mina år. Hr Montgomery & consortes skulle då fått sin vilja fram och tidigare än eljest sluppit en den finska sakens förespråkare på en för dess fiender så obeqväm plats.

Ryska skiljemyntet hade kunnat göra stor förargelse, men sätta reformen i fara kunde det icke. Medgifvas må dock, att jag icke hade någon rolig dag, den dag reformen från predikstolarne förkunnades. Reskriptet kom från S:t Petersburg en tisdags eftermiddag, till min stora förskräckelse med annat stadgande om skiljemyntet, än det af mig förordade. Det hjälpte icke. Finansexpeditionen hade föredragningsdag om onsdag. Frågan var, skulle anmärkning göras, och punkten, såsom troligt nog, föranleda *panique*, och frågan taga uppskof. Ty hemställan om ändring kunde icke underlätas. Men allt passerade obemärkt, och mig förelåg nu att begära extra föredragning om måndag, då reformen var kungjord och i säkerhet. Nu först kom skiljemyntshistorien med vända fram. Jag hade intet bevis för, att felet icke var mitt. Den, som icke trodde mig på orden, fick tänka och säga, hvad han behagade. Hufvudsak var att få erkänt, att hemställan om ändring måste ske. Äfven här förelåg ett Columbi ägg. De båda slagen skiljemynt hade bordt likställas genom nedsättning i det *finska* skiljemyntets längesedan stadgande gångbarhet. Det hade just varit olikheten i berättigande, som på högsta ort hade föranledt stadga det i dess första form, i denna punkt lika litet som i fråga om rubeln af något myntintresse, utan allt

10 fortfarande, för att bevara Finland och reformen för ovänligt eftertal. Nå väl! Äfven den nöden gick efterhand förbi. »*Ende gut, alles gut!*»!

Hr. A. M. tror sig veta, att reformen var äfven direktionen för Finlands bank emot. Jag kan bekräfta, att så förhöll sig. Den hade också emot sig en hel liga i Wiborgs län. En känd godsegare derstädes, Schatelovitz, skulle insättas i mitt ställe. Han flyttade för en vintersaison hit med familj, i den en blomstrande dotter, som gjorde propaganda på balerna. Här vistades också ett statsråd Daehn, f. d. i rysk tjänst, som var baron Rokassovskys dagliga gäst för qvällens spelparti, en fanatisk fiende till reformen, ehuru okunnig och inskränkt. Det lider

30 intet tvifvel, att icke han var partiets emissarie, och osäkert är, huru mycket eller litet han hade bidragit till baron R:s omkastning i frågan. Äfven i S:t Petersburg hade man försökt operera och verkligen lyckats göra troligt, att reformen väckt allmänt missnöje i landet. Vid landtdagen 1867 uppträdde hr Schatelovitz med sin kritik. Uppenbarligen skulle nu planerna genomföras. Jag besvarade den – jag tror det var första gången jag på landtdagen talade – och mitt anförande lyckades vinna bifall. Efter mig talade hr Silfversvan, utgående från antagandet, att jag syntes tro, att reformen icke varit gerna sedd, men förklarande, att både den och sättet för genomförandet egde hela landets bifall.

40 Hans andragande gillades af Ridd. och Adeln nära nog allmänt. Det var mig mycket välkommet, emedan baron Stjernvall-Wallén var närvarande, jag antog enkom för att höra debatten i denna fråga. Han sade efter dess slut: Hvad är det då man pratar om missnöje i landet? Jag kunde icke misstaga mig om, hvilka de voro, som hade pratat. Det partiet ville, att alla gäldenärer, som iklädt sig skuld före november 1865, skulle berättigats betala den efter då gällande kurs, d. v. s. med öfver 20 % afdrag, för hvilket ändamål Finlands banks utgifna sedlar skulle nedsättas till denna kurs och likväl utgöra lagligt betalningsmedel. Detta borde regeringen i deras tanke hafva påbjudit, och så mycket

50 jag förmådde inse, ville man nu ännu åstadkomma ett sådant påbud. Det kan icke sättas i fråga, att icke partiet handlade bona fide. Men äfven denna affär bevisar, hurudana i gamla Finland föreställningarne äro om en regerings befogenhet och åligganden.

Med denna af partiets finanschefskandidat i fåvitsko utspelta trumf var äfven spelet till ända. Huruvida motståndarene på denna sidan,

bland hvilka baron von Born var den förnämsta och verksammaste, eller Dagbladspartiet, enligt A. M., stodo i någon förbindelse med den Wiborgska ligan, är mig obekannt.

Hr A. M. skall säga, att ingalunda allt, hvad här ofvan ingått, varit behöfligt för hans räkning. Mycket riktigt! Men man har icke alltid tillfälle att bryta åtskilligt »från gårdsgården». Och om äfven ett och annat mera eller mindre likgiltigt fått följa med, så skadar det ju icke mycket att för någon stund lyssna till gamla historier.

10

233 RÄTTELSE.

Morgonbladet n:o 28, 4.II 1881

I n:o 25 af detta blad anfördes efter hörsägen, att hr professor Montgommery skulle varit den, som i någon artikel i Dagbladet tidigast formulerat fordran, att jag 1867 bordt taga afsked, emedan då landtdagens ledande män så väl lyckades i att göra slut på presslagen.

Från fullt kompetent håll underrättas jag nu, att hr professorn väl för ett antal år tillbaka haft en artikel i ämnet i Dagbladet införd, men *icke* varit den, som uppställt ifrågavarande fordran. Denna rättelse har jag med sann tillfresställelse mottagit och anhåller, att Morgonbladets ärade läsare behagade lägga märke till densamma.

20

I öfrigt beder jag få i frågan tillägga: Dagbladet skall hafva motiverat sitt nu upprepade yrkande äfven dermed, att jag bordt vägra deltaga i redaktionen af nu gällande förordning.

Ett sådant sätt att bemöta en af landets monark aflåten befallning kan kanske öfverensstämma med Dagbladets »liberala» kodex. Med mina åsikter öfverensstämmer det icke. Lyda först, begära afsked sedan, om så skall vara, denna ordning bör gälla för hvar och en statens tjenare. Finge hvarje sådan efter behag lyda eller icke lyda, så skulle man från det ordnade samhällsskicket återvända till kaos. Vid hvarje afskedstagande komma dessutom åtminstone två viljor i fråga. En person anhåller mera eller mindre underdånigt om afsked. Någon myndighet, som har makt dertill, beviljar ansökningen – eller beviljar den icke, efter behag, isynnerhet der det gäller förtroendeposter. Och svaret; »lyd först.» ligger nära till hands. Jag hade funnit censuren före mig. Jag söker verka det ringa, jag förmådde, för att icke lemna den efter mig. Men herrarne i Dagbladet och konsortes ställde så till, att detta beklagligen måste ske. På partiets nuvarande plan, att med dess kända maktfullkomlighet utan vidare »stifta en tryckfrihetslag» skulle jag i intet fall haft tid att vänta.

30

40

J. V. S.

234 ÄNNU OM ATTENTATET MOT PRESSFRIHETEN 1867.

Morgonbladet n:o 32, 9.II 1881

För att öfvertyga mig om, att hvad mig meddelats om Dagbladets motivering af dess yrkande på mitt afskedstagande 1867, har jag

50